

Liburu irakurgailu digitala

Iazko azaroaren 19an Amazon liburu denda digitalak aparailu bat kaleratu zuen, liburu irakurgailu digital bat, Kindle izenekoa, bitxia oso. Hiru hilabete igarota, badirudi horrek ere kale egin duela. Hala ere, aldaketa handiak ekar litzake epe laburrean, liburugintzaren eremuan lurrikara baten pare sentitu baitzen hura agertzea.

Gaur egun nahiko garbi dirudi teknologiaren ikuspegitik akats bat baino gehiago zituela, larri samarrak: diseinu eskasa du, eta zaila da erabiltzen; garestia da, 400 bat dolar; bertan irakurtzeko liburuak, Amazonen bakarrik eros daitezke; eta norbere liburuak ezin zaizkio lagun bati pasatu, papezkoak pasa daitezkeen bezala. *Wired* aldizkariak, bestalde, 2007ko hamar produkturik traketsenen artean atera du Kindle.

E pur, komeni zaigu ondo begiratzea irakurgailu digital honi, akatsekin batera, aurrerapen nabarmenak ekarri baititu: liburu funts handia du atzean, 90.000 bat, gehienak ingelesez; 200 bat liburu eraman ditzake aldean, formatu digitalan; eta liburuak erostea edo jaistea minutu bateko kontua da, eta horretarako ez da konexiorik behar Internetekin, irrati uhinak erabiltzen baititu.

Laster batean, horrelako irakurgailuak hobetzen direnean, papera izan daiteke bakarrik idazle kontsakratuen pribilegioa; besteok aprobeitza dezakegu liburuak formatu digitalan ateratzeko. Ez moldiztegiko kosturik, ez banaketakorik. Euskal Herriko argitaratzaileek pentsatu dute horrek zelan aldatuko lukeen beraien negozio eredia? Hobe dute pentsatzen hastea, hori badator-eta. Musikak ireki zuen bidea orain lau bat urte, eta orain liburuen ordua da. Laster.

Etengabeko kontraesana

Min egin zigun Keith Johnson kazetariak *The Wall Street Journal* egunkarian idatzitako artikuluak, «Basque Inquisition: How Do You Say Shepherd in Euskera?», eta hori igarri zen euskal blogosferan: bai Sustatun eta baita Zabaldu.com-en ere horren inguruko albisteak eta atzetik etorri zirenak, irakurri ziren gehien hilabete eta erdiz, iazko azarotik hasita. Artikuluak, gainera, denetariko erantzunak jaso zituen: bat-batekoak, taldetan egindakoak, ingelesez, euskaraz, ofizialak, pribatuak...

Ama aipatu baligu, ez zukeen halako erantzun zaparradarik jasoko kazetari estatubatuarrak. Baina euskara gutxietsi zigun. Ama euskara. Eta hori ez genion barkatu. Erantzun genion gauza askotarako darabilgula euskara: maitasuna egiteko, hitz egiteko, abesteko, fisikaz eta kimikaz idazteko... edo zertarako ia. Salbu eta, dirudienez, Interneten nabigatzeko.

Bi adibide: orain dela gutxi, hiru bat hilabete, Elebila euskarazko bilatzailea sortu zen. Lehen hilabetean, jende asko sartu zen Elebilan informazio bila. Baina horietatik %17 bakarrik zuzendu zitzaizkion euskaraz bilatzaileari. %80 gaztelaniaz zuzendu zitzaizkion. Uste izatekoa da euskarazko bilatzaile batera doazenak euskaldunak izango direla, eta horrela izango dira, baina gaztelaniaz ari dira nabigatzen.

Bigarren adibidea: Sustatu. Euskarazko blog horretan sartzen diren %37 bakarrik zuzentzen zaizkio euskaraz blogari. Gainerako guztiak, gaztelaniaz. Eta hori Sustatun dau den eduki guztiak euskaraz egonda! Sustatu, gainera, orain urte batzuk hasi zen kanpaina bat euskaldunok anima gaitetzen nabigatzaileak euskaraz ipintzen. Eta horretarako, metodo bitxia erabiltzen du. Zuk baldin baduzu nabigatzailea gaztelaniaz konfiguratuta, eta sartzen bazara Sustatura, mezu bat agertuko zaizu, handi handia: «Tu navegador está configurado en español», horrela, erdaraz idatzita. Hori egi ten dute jendea konturatu eta anima dadin nabigatzailea euskaraz konfiguratzea.

Horrek esan nahi du Sustatun sartzen direnen arteko gehienek, %63, Sustatun sartzen diren bakoitzean ohar hori irakurtzen dutela, baina, hala ere, segitzen dutela gaztelaniaz nabigatzen.

Guk hori egiten badugu, zelan joango gatzazkio Google, Microsoft, Bloglines, Apple eta beste enpresa handi horiei eskatzen eta exijitzen euskaraz ere eskain ditzatela beraien zerbitzuak? Ez gara koherenteak.

Euskarazko Wikipediaren alde

«Imajinatu mundu bat, eta bertan planetako pertsona bakoitzari ematen zaiola baimena gizateriaren ezagutzan sartu eta guzti-guztiaren jabe egiteko. Horrexetan dihardugu». Diderot entziklopedistaren esaldi bat izan zitekeen baina ez, Jimmy Walesek esan zuen 2004an, Wikipediako sortzaileetarikoa batek, eta ikusita Wikipedia zelan garatzen ari den, esan daiteke hasierako entziklopedisten amets zoro hura sekula baino eskura dagoela.

2001ean sortu zen, eta aldi honetan bilakatu da Interneteko webgunerik garrantzitsuenetako bat, 8.a bisita kopuruetan. 2008ko urtarrilaren 27an, Wikipediak 9.250.000 artikulua zituen argitaratuta, 253 hizkuntzatan, tartean euskaraz. 1.000.000 erabiltze baino gehiago zituen izena emandakoak.

<i>Hizkuntza</i>	<i>Sarrerak Wikipedian</i>	<i>Hiztunak</i>
Ingelesa	2.186.431	1.800.000.000
Alemana	696.184	128.000.000
Frantsesa	611.126	350.000.000
Gaztelania	323.919	450.000.000
Katalana	100.538	9.500.000
Euskara	23.607	1.034.000
Hindia	15.763	280.000.000

Bertsiorik indartsuena ingelesezkoa da. Ingeles bertsioak 2.186.431 artikulua baino gehiago biltzen zituen garai horretan. Euskarazkoak, berriz, 23.607 artikulua zituen. Kontuan hartzeko kopurua, alderatzen badugu beste hizkuntza zen-

baitekin, adibidez katalan (100.538 artikulua) eta hindiarekin (15.763), azken hori 280 milioi bizilagunen hizkuntza.

Euskarazko Wikipedia 2002ko uztailean abiatu zen. Hurrezkeror 23.607 sarrera idatzi dira bertan, eta 637.594 aldaketa egin. Guztira 1.846 lankide daude izena emanda hor, eta horietatik 60 bat ari dira edukiak editatzen, zuzentzen eta osatzen. Administratzaile estatua, berriz, sei lagunek bakarrik dute. Ika-mika bat dagoenean, beraiek dute zirt edo zart egiteko ahalmena, aurretik eztabaidak bideratu ondoren.

Beraz, lehen begiratuan ez gaude gaizki. Gurea Wikipedia txikia da, gure herriaren neurrikoa, esango nuke. Baina sakonago begiratu gero, badago zer hobeturik euskarazko Wikipedian:

- Euskarazko Wikipediak sarrera asko ditu oso-oso laburrak. Juan Bautista Agirre kontsultatuz gero, lerro bakarra aurkituko dugu, eta lauzpabost obraren izenburuak. Kito. Sakontasun falta handia dago, beraz.
- Gaztelaniazko eta frantsesezko Wikipediak askoz ere sarrera gehiago dituzte euskarazkoak baino. Zelan gure ikasleak elebidunak diren, ikusten dutenean zerbait ez dagoela euskarazkoan (eta hori askotan gertatzen da), alde egiten dute beste handi horietara, edukien bila. Iparraldean frantsesezko eta Hegoaldean gaztelaniazko.
- Irakasle askok jakin ere ez dakite euskarazko Wikipedia dagoenik ere. Beste askorentzat, euskarazko Wikipediak irudi eskasa du, beraien ikasleek berau erabiltzen omen dutelako edukiak kopiatu eta pegatzeko.
- Euskarazko Wikipediak editore gehiago behar ditu, eta baita administratzaile gehiago.
- Euskal Herriko administrazioak oraindik ez dira ohartu zer garrantzi izan dezakeen euskarazko Wikipediak. Alemaniako gobernuak ez bezala, ez dute ezertan laguntzen berau indartzeko.

Araoak arazo, posta zerrenda bat sortu da Wikieu-L ize-nekoa, eta hor hainbat jende ari da, batzuk iritsi berriak, de-

non artean entziklopedia librea indartzeko asmoz. Uste baduzue zerbaitetan lagun dezakezuela, sartu barrura, atea zabalik dago-eta.

Sarean ere, arpoi baten eran

Zuzen eta harira, horrela idatzi beharko dugu sarean, nahi badugu, behintzat, irakur gaitzaten.

Izan ere, Interneten ez dugu berdin irakurtzen. Nielsen etxeak honako ondorio hauek atera ditu azterketa asko egin da: Interneten irakurleen %79k eskaneatu egiten ditu orrialdeak, hitz eta eduki esanguratsuen bila; irakurleen %16k bakarrik irakurtzen du hitzez hitz; ordenagailuaren pantailan irakurtzea %25 motelagoa da paperean irakurtzea baino; sareko edukia izan beharko litzateke paperekoaren %50, erdia.

Esan liteke sarean dena egiten dugula bizkorrago; beharbada sentitu nahi dugulako sarean gabiltzanean produktiboagoak izan behar dugula. Sarean, gainera, milioika webgune eta orri ditugu aukeran. Horrek ere, behartzen gaitu arin mugitzera, bestela ez baikara inora iritsiko.

Jakob Nielsen adituak areago eraman ditu neurketak: ordenagailu itxurako aparailu batzuk eraiki ditu, kamerekin eta izpi infragorri igorleekin, neurtzeko erabiltzaileek nondik nora zuzentzen dituzten begiak pantaila aurrean irakurri bitartean. Azterketa horien ondorio nagusia izan da irakurleak «F» itxurako eredu jarraitzen duela pantailan irakurtzerakoan, fite irakurtzen duelako, azkar. Segundo bakar batzuetan, irakurlearen begiak mugitzen dira lastertasun sinestezinetan web orrialdean:

- Lehendabiziko irakurketa mugimendu horizontal batez egiten du irakurleak, jeneralean edukiaren goi aldean. Lehen mugimendu honek osatzen du F horren goiko barra.
- Bigarrenik, irakurleak apur bat behera egiten du orrialdean, eta irakurtzen du bigarren mugimendu horizontal bat osatuta, aurrekoa baino laburragoa gehienetan. Hau da F horren bigarren barra.

- Azkenik, irakurleak eskaneatzen du edukiaren ezker alde, goitik beherako mugimendu batez. Zenbaitetan hau izaten da eskaneatze motel eta sistematikoa, eta beste batzuetan, puntuatuagoa. Mugimendu honek osatzen du F hizkiaren makila.

Hori gogoan, komeni zaigu lehen lerroan ematea esan nahi dugunaren muina, irakurlea F letraren goiko marra horizontal horretan irakurtzen ari den bitartean. Beraz, gorde beharrean artikulua muina bukaerarako, aurre-aurrean jarri behar dugu, baldin eta ez badugu nahi gure irakurleek ospa egitea beste eduki baliagarrien bila.

Baina bada bigarren ondorio bat ere, eta horrek eragiten dio sarean darabilgun euskara motari. Horrelako medio bizkor batean, komeni zaigu euskara bat bizkorra, lehen kolpe batean irakurriko dena, aditza aurrera samar erabiliko duena, esaldia lehenbailehen uler dezagun, itxaron beharrik gabe esaldiaren bukaerari.

Gure klasikoen artean bada bat, bereziki, euskara bizia, bizkorra eta bikain bilbatua erabiltzen duena: Juan Bautista Agirre, *Agirre Asteasukoa*. Hori horrela dela ikusteko, irakurri besterik ez duzue Alberdaniak orain hamabi urte argitaratu zuen *Arpoi baten eran* liburua. Guri ere, sarean ari garenean, komeni zaigu arpoi baten eran idaztea, zuzen eta harira.¶